

УДК 341.238

*Артур Король**Аспірант НПУ імені М. П. Драгоманова*

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУПРОВОДУ МІЖНАРОДНИХ ЗНОСИН

Автор підкреслює заходи української держави щодо поліпшення правового забезпечення інформаційного супроводу міжнародних зносин; останнє має здійснюватись на основі принципів гуманізму та людиноцентризму, миролюбства, міжнародної та національної безпеки.

Ключові слова: людина, політика, міжнародні зносини, культура, інформаційні ресурси, демократія.

Проблема використання інформаційних ресурсів в системі міжнародних зносин, набуває все більшого значення в умовах глобалізаційних процесів у сучасному світі. Ця тема належить до підрозділу міжнародної інформаційної політики, важливим аспектом якої є правове регулювання інформаційного супроводу міжнародних зносин. Враховуючи актуальність та недостатню розробленість проблеми, зупинимось на її розгляді більш детально.

Вагомий внесок у міжнародну інформаційну політику роблять урядові та неурядові міжнародні організації, пріоритетом діяльності яких є вирішення глобальних проблем інформаційного суспільства, забезпечення комунікаційного розвитку регіонів, вивчення тенденцій та аналіз міжнародних проблем, що зумовлюються новими інформаційними й комунікаційними технологіями. Реалізація міжнародної інформаційної політики здійснюється через комплексні стратегії регіональних міжурядових організацій та програми національної інформаційної політики [1, с. 168].

Концентрація комунікації у світі зумовлює інтенсивний розвиток інформаційної сфери у найбільш розвинених регіонах світу, зокрема в Європі. Найбільш впливові регіональні міжнародні організації (Рада Європи, Європейський Союз) значно посилюють свою увагу до проблем комунікації, ролі засобів масової інформації у висвітленні глобальних проблем людства. Комунікація як пріоритетна програма діяльності

є складником усіх проектів міждержавних європейських організацій, концепцій зовнішньополітичної діяльності європейських держав, економічного розвитку регіону [2, с. 352].

У документах Ради Європи, зокрема політичній декларації «Інтеграція та різноманітність: нові тенденції європейської політики у сфері ЗМІ і нових комунікаційних послуг», програмі дій, резолюціях підкреслюється, що в контексті розширення ЄС Рада Європи як єдина політична організація панєвропейського рівня, компетенція якої — демократичні виміри комунікації, і надалі відіграватиме засадничу роль в утвердженні демократичних цінностей та принципів, встановлюючи загальні панєвропейські стандарти у сфері мас-медіа й нових комунікаційних послуг. Програма дій «Інтеграція та різноманітність: нові тенденції європейської політики у сфері ЗМІ та нових комунікаційних послуг» стосується таких напрямів європейської інформаційної політики як: свобода вираження думки й інформації у кризових ситуаціях та в умовах боротьби з тероризмом; культурна різноманітність і плюралізм медіа у добу глобалізації; права людини та регулювання медіа і нових комунікаційних послуг в інформаційному суспільстві.

Стратегія інформаційного суспільства Європи впливає на з'ясування проблеми економічної асиметрії країн регіону, передбачає трансформацію їх економічного розвитку за рахунок рівноправності у політичному, економічному, правовому та культурному аспектах і водночас зберігає національну самобутність та ідентичність європейських націй. Це свідчить про те, що програма інформаційного суспільства Європи набула безпрецедентного значення для конструктивного співробітництва держав регіону і виходить з інтересів європейського співтовариства, що дає можливість вирішувати ключові проблеми регіону [3, с. 154]. Реалізація такої можливості залежить від ефективного використання міжнародних інформаційних структур у системі міжнародних зносин.

Інформаційна політика ЄС — це ідеологія європейського співробітництва у сфері комунікацій, узгоджена учасниками міжнародного співтовариства, вона є втіленням програм і концепцій розвитку інформаційної сфери, спрямованих на співробітництво в галузі інформації та комунікації. Співробітництво держав-членів ЄС у галузі інформації та комунікації відбувається шляхом реалізації спільної інформаційної політики, що здійснюється відповідно до її специфічної архітектури, яка складається з трьох рівнів — національного, регіонального, глобального, у трьох сферах — внутрішній політиці, зовнішній політиці, праві й правовому регулюванні.

У межах ЄС реалізація ідеї інформаційного суспільства передбачає: оптимальне використання інформаційних і комунікаційних технологій для європейської інтеграції та задоволення суспільних потреб; розробку правової бази для вільної конкуренції універсальних інформаційних продуктів і послуг; створення європейської інформаційної магістралі на основі об'єднання національних мереж для електронної комерції; запровадження інформаційних технологій для вдосконалення освіти, кваліфікації та навичок життя у новому середовищі; удосконалення можливостей європейської індустрії та забезпеченні конкурентоспроможності на світових ринках [2, с. 352].

Інформаційна політика ЄС має за свою основу доктрину європейського інформаційного суспільства, що була проголошена у 1994 році у доповіді М. Бангеманна «Європа і глобальне інформаційне суспільство: рекомендації для Європейського Союзу». Основна ідея документа — створення інформаційного суспільства на основі процесу європейської інтеграції для забезпечення економічної стабільності країн Європи, економічного зростання традиційних і нових (інформаційних) виробництв; вирішення соціальних проблем — зайнятості населення шляхом створення нових робочих місць; надання можливостей для вільного доступу до глобальних мереж із метою освіти, охорони здоров'я та адміністративного управління [4, с. 193–194].

Усвідомлюючи важливість нових тенденцій еволюційного розвитку, Європейська комісія прийняла програмний документ «Шлях Європи до інформаційного суспільства» (1994 р.), в якому визначені принципи діяльності ЄС в галузі інформації і комунікації. Вони передбачають: необхідність формування суспільної думки і підготовці європейської спільноти до усвідомлення реалій інформаційного суспільства; створення концепції європейської інформаційної політики та європейського інформаційного права; забезпечення вільного доступу до інформаційних послуг із широким спектром використання; впровадження багатомовності в інформаційній і комунікаційній діяльності, збереження національної культурної самобутності та ідентичності [2, с. 353].

У межах ЄС реалізується близько 500 програм і проектів, спрямованих на всебічний розвиток інформаційного сектору, ефективність індустрії та впровадження високих технологій у всі сфери життєдіяльності країн-членів ЄС. Європейський Союз розвиває програми наукових досліджень у галузі інформаційних технологій у різних контекстах за стратегічними напрямками європейського розвитку на основі інтелектуального потенціалу та об'єднання інформаційних ресурсів [4, с. 196].

Інформаційні програми ЄС охоплюють широкий спектр співробітництва європейських країн для розвитку передових інформаційних та комунікаційних технологій, стимулювання політики глобальних інновацій, адаптацію європейських ринків до нових соціально-економічних умов і подальший розвиток наукових інтерактивних досліджень [5, с. 264].

На сьогоднішній день інформаційна політика стала окремою галуззю, інструментом реалізації як внутрішньополітичного, так і зовнішньополітичного курсів політики держави. Інформаційна політика ЄС перебуває на стадії свого формування і динамічної трансформації, що викликане змінами загроз та викликів та усвідомленням необхідності відповіді на них [6]. Загальна політика в галузі інформації та комунікації у межах ЄС реалізується через основні органи і спеціалізовані структури цієї організації — Раду Європи, Європейську Комісію, Генеральний Директорат з інформаційного суспільства, Форум інформаційного суспільства ЄС, Генеральний Директорат з освіти і культури, а також через спеціальні інформаційні центри у країнах-членах організації та за її межами.

Діяльність Ради Європи спрямована на інтеграцію європейського інформаційного простору, побудову інформаційного суспільства, створення європейських правових норм у галузі комунікації, забезпечення принципів свободи слова та обміну інформацією, розвиток засобів масової комунікації на основі новітніх комунікаційних технологій. В умовах становлення глобального інформаційного суспільства Рада Європи утверджує свою роль у міжнародному співробітництві як організація, що захищає стандарти Європейської Конвенції з прав людини, соціальні пріоритети європейського суспільства, плюралістичні принципи ЗМК, європейський зміст інформаційної революції.

Директорат з інформації і документації РЄ підтримує міжнародне співробітництво у регіоні через інформаційні місії, центри та бюро у країнах-членах організації. Метою діяльності таких установ є поширення інформації про напрями та результати діяльності Ради Європи, допомога у зміцненні демократичної системи через співробітництво з ЄС, пропагування досліджень Ради Європи в галузі прав людини та інформації, співробітництво з правозахисними організаціями і транскордонний обмін інформацією між європейськими країнами, взаємодія між інформаційними місіями.

Крім поточної роботи з поширення інформації, інформаційні місії РЄ перекладають і публікують матеріали про діяльність організації, проводять семінари та дискусійні «круглі столи» з актуальних проблем міжнародного співробітництва, здійснюють пошук інформації

за запитами в банку даних РЄ. Рада Європи також активно займається проблемами правового регулювання європейського інформаційного поля [4, с. 190–191].

У межах нашої роботи заслуговує на увагу діяльність міжнародних інформаційних структур та можливостей їх використання в системі міжнародних зносин не тільки на європейському, а й на світовому рівні. Зокрема, інформаційні підрозділи ООН націлені на висвітлення таких важливих питань життя людства, як: підтримка міжнародного миру і безпеки, сприяння економічному, соціальному і гуманітарному розвитку, положення в галузі прав людини. Ключовою ланкою інформаційної системи ООН є Департамент публічної інформації (ДПІ), що має розгалужену систему збирання, опрацювання і поширення інформації. В 1997 р. в ДПІ була створена Група стратегічного планування в галузі комунікації для розгляду всіх аспектів мандатів, механізмів і діяльності Департаменту. Серед досягнень ДПІ на рубежі ХХ–ХХІ ст. варто виділити: встановлення міцних зв'язків співробітництва із ЗМІ в усьому світі; освоєння новітніх інформаційних технічних засобів для підготовки і здійснення програм в області публічної інформації; вихід на нові рівні департаментського і міжустановчого співробітництва з метою підвищення уваги до питань, що стосуються потреб людей [2, с. 356].

Основна стратегія ООН стосовно радіомовлення передбачає: досягнення більшої ефективності і продуктивності шляхом раціонального використання ресурсів, застосування передових практичних методів та технологій виробництва; надання частини ресурсів, виділених на нинішні структури виробництва і поширення інформації, на цілі радіомовлення; забезпечення підтримки з боку держав-членів, організацій, відповідних установ у сфері комунікації і віщання.

Створення міжнародної радіомовної служби надає змогу усій системі ООН поширювати важливу інформацію у сфері міжнародних зносин, особливо для підтримки миротворчих і гуманітарних операцій. Ініціатива в галузі радіомовлення була згодом продовжена телевізійною службою: з 2001 р. розпочалося щоденне поширення блоків новин про події в системі ООН.

ООН є великим центром досліджень і документації, щодо яких існує значний попит з боку академічних та науково-дослідних закладів. У той час, коли електронні засоби забезпечують негайний доступ до інформації, друковані видання, як і раніше, користуються великою увагою з боку широкого кола читачів, слугують важливим джерелом для повторного поширення матеріалів [7, с. 10–12].

Інформаційні центри є головною ланкою у праці ООН на місцях, основним засобом стимулювання інтересу до глобальних проблем, до обміну інформацією з місцевими ЗМІ, організаціями, навчальними закладами. Враховуючи це, а також беручи до уваги необхідність активної участі нашої держави у ключових процесах, які відбуваються в сучасному світі, у межах нашої наукової розвідки важливим є з'ясування інформаційних можливостей України в системі міжнародних зносин. Актуальність цієї проблеми визначається тією обставиною, що інформаційні ресурси відіграють велику роль практично в усіх сферах життєдіяльності української держави і суспільства.

Ситуація, за якої чисельність тих осіб, які займаються збиранням, зберіганням, виробництвом, поширенням інформації, починає перевершувати зайнятість у промисловості та сільському господарстві, дає змогу визначити певне суспільство як інформаційне. Саме така ситуація склалась у 50-х рр. ХХ ст. в США, а згодом у Канаді, Австралії, західноєвропейських країнах. З деяким запізненням до такого стану прямував і Радянський Союз, але через розпад він втратив можливість реалізувати свій варіант постіндустріалізації. Плідні напрацювання щодо інформатизації суспільства у радянських науковців були, зокрема, на теренах України. Особливо це стосується Інституту кібернетики, очолюваного академіком В. Глушковым [8, с. 132].

Кризовий стан української економіки у пострадянські часи істотно загальмував поступ України на шляху інформатизації свого суспільного розвитку. Проте перетворившись на відкрите суспільство, Україна потрапила під вплив глобальної інформаційної хвилі. На терени України почала надходити західна комп'ютерна техніка та інформаційно-комунікаційні технології. Тому рух до інформаційного суспільства в нашій країні за часів незалежності був не стільки призупинений, скільки прискорений процесами глобалізації. Щоправда, розбудова інформаційного суспільства в українському соціумі здійснюється на тлі досить тривалого занепаду її аграрного й індустріального сектору. Таке становище утруднює, деформує, але не призупиняє нарощування інформаційного сектору в українському суспільстві. Отже, інформаційне суспільство для України є майбутнім, яке вже розпочинається і в яке вона стрімко заглиблюється [9]. Така ситуація кардинально змінює інформаційні можливості України в системі міжнародних зносин.

Варто визнати, що політична еліта в Україні вже оцінила належним чином важливість інформаційного середовища для розвитку суспільства та для конкурентоспроможного існування країни на міжнародній арені.

Відповідно була створена законодавча база, що регулює інформаційні відносини в країні та за її межами. Хоча наразі, серед науковців та політиків виникають суперечності з приводу законодавчого забезпечення інформаційних відносин. Одні дослідники вважають, що в Україні вже достатньо відповідних законів для поступового формування інформаційного суспільства. Інші наголошують на необхідності значного вдосконалення існуючого законодавства з інформаційних відносин, вказують на його невідповідність багатьом міжнародним стандартам [10].

Сучасне геополітичне положення України може бути визначене через домінування в ньому метафори «розколу», оскільки подвійність українського політичного життя залежить від того, як різні внутрішньо- та зовнішньополітичні сили позиціонують себе в українському інформаційному просторі, за допомогою яких інформаційних технологій вони беруть участь у політичних процесах. Значної ваги набувають і характеристики основних інформаційних ресурсів, каналів та учасників інформаційного простору [11, с. 9].

На думку О. Петкової, імідж України формується в умовах високо-технологічного інформаційного обміну одночасно з усіма елементами її державності. Водночас процес трансформації та інновацій у міжнародному політичному просторі для України пов'язаний з наявністю спроб і помилок, тому й імідж держави поки що не має стійких обрисів. Імідж України, на відміну від іміджу країн із тривалим історичним досвідом суверенності, практично ще не має ядра відповідно до внутрішньої структури соціальних стереотипів, тому й ґрунтується на інформації в зовнішньополітичному інформаційному просторі і значною мірою залежить від неї. З огляду на геополітичне положення України, її імідж формується нестандартно. Під нестандартністю розуміється різновекторність внутрішніх політичних прагнень і відповідний вплив ззовні конфронтуючих одна з одною політичних сил, держав, блоків. Дослідниця зазначає, що іміджування України здійснюється за активної участі діючих у міждержавному політичному просторі суб'єктів—перших осіб держави, політиків, дипломатів, громадських та культурних діячів, а інструментарієм політичного позиціонування можна вважати високі технології, що впливають на зміцнення становища України у світовому інформаційному просторі, підвищення рівня її здатності протистояти зовнішнім загрозам і викликам, збереження й удосконалення ціннісно-моральних імперативів українського суспільства [11, с. 10–11].

Міжнародна діяльність України у світовому інформаційному просторі базується на законодавстві і визнаних Україною міжнародних

актах. Ця взаємодія здійснюється з урахуванням національних інтересів і економічної доцільності, підтримки належного рівня інформаційної безпеки і захисту екології. Україна підтримує міжнародні ініціативи, спрямовані на розвиток і ефективне використання світової інформаційної інфраструктури, проведення узгодженої науково-технічної політики, раціональне використання природних ресурсів і збереження навколишнього середовища. Для забезпечення рівноправного та скоординованого включення України до світового інформаційного простору насамперед необхідно визначити головні принципи міжнародної взаємодії у цій сфері, до яких можна віднести: використання світового досвіду з інтеграції правового, організаційного, технічно-технологічного змісту; створення нормативно-правової бази інформатизації різних суб'єктів на основі системи дво- та багатосторонніх міжнародних договорів і угод; правове і технологічне забезпечення доступу різних суб'єктів до закордонних інформаційних ресурсів; впровадження міжнародних стандартів для забезпечення пошуку, збору, збереження і використання інформації; активне використання закордонних інформаційних продуктів для формування власних інформаційних ресурсів України; придбання ліцензій, створення спільних підприємств у сфері інформатизації; експорт інформаційних ресурсів України і збільшення національної присутності у світовому інформаційному просторі; участь України як повноправного члена міжнародних програм і проектів із формування світового інформаційного простору, створення інформаційних технологій; моніторинг форм і методів впливу міжнародних засобів комунікацій на процеси формування суспільної свідомості в Україні [12, с. 257].

Інформаційний простір України повинен формуватись як органічна складова світового та європейського інформаційних просторів з урахуванням національних інтересів України та підтримки її інформаційної безпеки. Щодо взаємодії в інформаційному просторі з державами-членами Співдружності Незалежних Держав, то ця співпраця має відбуватися на взаємовигідній основі в погоджених сферах діяльності. Зокрема, основними напрямками співробітництва можуть бути: створення механізму постійного інформаційного обміну; інформаційне забезпечення органів міждержавного співробітництва; сприяння зміцненню інтеграційних процесів у погоджених сферах діяльності, розвиток взаємодії в соціально-гуманітарній і екологічній сферах; сприяння забезпеченню єдиних підходів до регулювання ціноутворення, оподаткування і стягнення мита на інформаційні і телекомунікаційні послуги; стандартизація й уніфікація міждержавного електронного

документообігу на основі відповідних міжнародних стандартів; правове, організаційне і технологічне забезпечення використання багатомовного середовища Співдружності [12, с. 258].

На цей час перед нашою державою в системі міжнародних зносин постають вкрай важливі завдання—удосконалення процесу використання наявних та виробництва нових інформаційних ресурсів, розробка дієвих методик управління інформаційними ресурсами і забезпечення інформаційної безпеки. Для вирішення зазначених завдань необхідно: розширити співпрацю з провідними міжнародними організаціями з розвитку інформаційного суспільства в рамках міжнародних договорів України щодо науково-технічного співробітництва та міжнародної технічної допомоги; забезпечити інтеграцію освіти, науки і культури України до глобального культурного, освітнього, науково-технічного інформаційного простору; реалізувати в рамках міжнародних договорів України спільні проекти, які забезпечують інтеграцію України в глобальний інформаційний простір; сприяти розвитку партнерських зносин між державним та приватним секторами економіки в контексті розбудови інформаційного суспільства відповідно до Декларації тисячоліття Організації Об'єднаних Націй [20].

Реалізація висунутих завдань має уможливити досягнення одного з пріоритетів нашої держави—розвитку інформаційного суспільства як орієнтованого на інтереси людей, відкритого для всіх, спрямованого на формування інноваційної моделі розвитку високотехнологічного суспільства, з метою надання кожному громадянину можливості створювати і накопичувати інформацію і знання, мати до них вільний доступ, користуватися та обмінюватися ними [14, с. 181]. У Законі України «Про Національну програму інформатизації» визначено стратегію вирішення проблеми забезпечення інформаційних потреб та інформаційної підтримки діяльності у різних сферах загальнодержавного значення [15]. Вона має стати основою подальшого розвитку інформаційних можливостей України в системі міжнародних зносин.

Список використаних джерел:

1. Макаренко Є. А. Проблемний аналіз концепцій регіональної та національної інформаційної політики / Є. А. Макаренко // Актуальні проблеми міжнародних відносин.—1999.—Вип. 15.—С. 168—197.
2. Капінус О. Міжнародні організації у системі сучасних інформаційних відносин / О. Капінус // Вісник Львівського

- університету.—Серія міжнародні відносини.—2008.—Вип. 25.—С. 351—358.
3. Макаренко Є. А. Європейська інформаційна політика в добу інформаційного суспільства: перспективи для України / Є. А. Макаренко // Актуальні проблеми міжнародних відносин.—2006.—Вип. 59.—Ч. I.—С. 153—160.
 4. Макаренко Є. А. Міжнародні інформаційні відносини: Монографія / Є. А. Макаренко.—К.: Наша культура та наука, 2002.—452 с.
 5. Лунь Ю. О. Характеристика європейських медіа-ресурсів в структурі інформаційних послуг ЄС / Ю. О. Лунь, А. П. Крап, М. О. Овсіюк // Україна в системі глобального інформаційного обміну: теоретико-методологічні аспекти дослідження і підготовки фахівців: всеукраїнська наукова конференція, Львів, 27 травня 2011 р. / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Національний університет «Львівська політехніка».—Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2011.—С. 262—265.
 6. Овсіюк М. О. Інформаційна політика ЄС у галузі медіа ресурсів [Електронний ресурс] / М. О. Овсіюк.—Режим доступу: http://www.gusnauka.com/12_ENXXI_2011/Politologia/10_85580.doc.htm.
 7. Степко О. М. Інформаційна діяльність ООН: автореф. дис.... канд. політ. наук: 23.00.04 / О. М. Степко; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка.—К., 2004.—21 с.
 8. Хоменко Л. Г. Електронна інформаційна цивілізація: досвід розбудови в Україні / Л. Г. Хоменко.—К.: Міжнар. агенція «BeeZone», 2004.—201 с.
 9. Батраченко І. Г. Соціально-психологічні аспекти формування та реалізації державної політики розвитку інформаційного суспільства в Україні [Електронний ресурс] / І. Г. Батраченко, Л. Л. Прокопенко.—Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2011-1/doc/7/08.pdf>
 10. Горовецька Ю. С. Український інформаційний ресурс: сучасний стан та перспективи розвитку / Ю. С. Горовецька // Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ.—Серія: економіка, право, політологія, туризм.—2011.—Т. 1. №3.—С. 38—39.

11. Петкова О.В. Політичні імперативи позиціонування України в міжнародному інформаційному просторі: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04 / О. В. Петкова; Інститут світової економіки і міжнародних зносин НАН України. — К., 2010. — 18 с.
12. Брижко В.М. До питання упорядкування діяльності в інформаційній сфері / В. М. Брижко // Открытые информационные и компьютерные интегрированные технологии. — 2009. — №42. — С. 252—259.
13. Степова С.В. Інтеграція України в світовий інформаційний простір [Електронний ресурс] / С. В. Степова, В. О. Крикун. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/14_ENXXI_2012/Politologia/7_110281.doc.htm
14. Серета Х.В. Теоретичні основи інформатизації менеджменту наукових досліджень у галузі педагогічних наук / Х. В. Серета // Інформаційні технології і засоби навчання. — 2014. — Т. 42. — № 4. — С. 181—199.
15. Закон України «Про Національну програму інформатизації» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80>.

Стаття надійшла до редакції 03.02.2015 р.

Артур Король. Правовое регулирование информационного сопровождения международных отношений

Автор подчеркивает меры украинского государства по улучшению правового обеспечения информационного сопровождения международных отношений; последнее должно осуществляться на основе принципов гуманизма и человекоцентризма, миролюбия, международной и национальной безопасности.

Ключевые слова: человек, политика, международные отношения, культура, информационные ресурсы, демократия.

Artur Korol. Legal Regulation of Information Support of International Relations

The author emphasizes measures to improve activities of Ukraine towards strengthening of legal provision of informational support of international relations; the latter should be based on the principles of humanism and anthropocentrism, peacefulness, international and national security.

Keywords: human being, politics, international relations, culture, information resources, democracy.